

СПОСОБИ ТА ПОРЯДОК ЗАХИСТУ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

METHODS AND PROCEDURE FOR PROTECTION OF THE RESULTS OF INTELLECTUAL ACTIVITY ON THE INTERNET

Светлічна С.Ю., студентка I курсу магістратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Всеохоплююча інформатизація суспільства і популярність Інтернету відкривають нові перспективні можливості для кожного. Однак цей факт породжує низку проблем, пов'язаних із визначенням механізму захисту авторського права в мережі Інтернет. Особливої актуальності набувають питання, що стосуються способів і порядку їх захисту.

Проблеми інтелектуальної власності в мережі Інтернет не обмежуються протистоянням права і технологій. Ще одна проблема – транскордонний характер правопорушень, зумовлений специфікою кіберпростору.

У статті розглядається проблема комплексного характеру захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті. Автор розглядає механізми правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності, аналізує український і міжнародний досвід у цій сфері.

Однією із сучасних тенденцій є пошук балансу між інтересами правовласників, які прагнуть максимального захисту своїх прав, та інтересами інтернет-провайдерів, що зумовлює необхідність адаптації права інтелектуальної власності до нових умов поширення інформації. Визначається роль інтернет-провайдерів у наданні послуг користувачам Інтернету і вплив на права людини в контексті статті 8 та 10 Європейської конвенції з прав людини.

Розглядаються види порушень авторських прав, оприлюднених у мережі Інтернет; форми захисту, серед яких у науці виокремлюють юрисдикційні та доюрисдикційні форми захисту інтелектуальної власності. Автор аналізує позасудовий порядок припинення порушень авторського права та суміжних прав з використанням мережі Інтернет за українським законодавством. Досліджений міжнародний досвід ефективних інституціональних механізмів боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності в Інтернеті, зокрема Греції та Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.

Особливу увагу приділено такій формі захисту, як самозахист прав інтелектуальної власності, під час застосування якого реалізуються такі принципи приватного права, як диспозитивність та ініціативність. У цьому аспекті розглянуто технічні засоби захисту авторських прав та їх види, запис інформації, водяні знаки, встановлення знаку копірайту, застосування бізнес-послуги WIPO PROOF.

Ключові слова: інформація, Інтернет, захист прав інтелектуальної власності, автори, правовласники, результати інтелектуальної діяльності.

Comprehensive informatization of society and the popularity of the Internet open up new promising opportunities for everyone. However, this fact generates a number of problems related to the definition of the mechanism of copyright protection in the Internet. The issues concerning the methods and order of their protection are becoming of particular urgency nowadays.

Intellectual property problems on the Internet are not limited to opposing law and technology. Another problem is the cross-border nature of the offences, due to the specifics of cyberspace.

The article examines the problem of the complex nature of intellectual property rights protection on the Internet. The author examines the mechanisms of legal regulation of intellectual property rights protection, analyzes Ukrainian and international experience in the area of intellectual property rights protection.

One of the current trends is to find a balance between the interests of rights holders seeking maximum protection of their rights and the interests of Internet service providers, which leads to the need to adapt intellectual property rights to new conditions for the dissemination of information. The role of ISPs in providing services to Internet users and influencing human rights in the context of Article 8 and 10 of the European Convention on Human Rights is determined.

Classification of copyright infringements published on the Internet is considered; forms of protection, among which jurisdictional and prejurisdictional forms of intellectual property protection are distinguished in science. The author analyzes the extrajudicial procedure for termination of copyright and related rights violations using the Internet under Ukrainian law. The international experience of effective institutional mechanisms for combating intellectual property rights violations on the Internet, in particular Greece and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, has been investigated.

Particular attention is paid to self-defense of intellectual property rights, according to which such principles of civil law as disposability and initiative are implemented. This aspect covers technical methods of copyright protection and their types, recording of information, watermarks, setting a copyright mark, application of WIPO PROOF business service.

Key words: information, Internet, protection of intellectual property, authors, rights holders, the results of intellectual activity.

У наш час інтернет є невіддільним складником життя для кожного, оскільки надає широкі можливості для отримання, обміну і поширення інформації. Однак така свобода у мережі впливає на всебічні порушення прав інтелектуальної власності. Ця проблема зумовлює необхідність застосування ефективних і сучасних механізмів захисту прав інтелектуальної власності, оприлюднених в Інтернеті.

Перед людством постали наслідки «третього комп'ютерного тектонічного зсуву»: перший відбувся у 80-х роках ХХ століття, коли комп'ютери змінили моделі поведінки споживачів до об'єктів авторського права та інформації. Другий етап розпочався у 90-х роках минулого століття, коли інтернет-революція надала можливості необмеженого поширення будь-якого контенту. Третій етап – наш час – коли комп'ютерні технології почали створювати охоронювані результати. [1, с. 2].

Проблема захисту прав інтелектуальної власності в інтернеті має комплексний характер, що зумовлено як специфікою об'єктів, що містяться у кіберпросторі, так і специфікою самого Інтернету.

Інтернет є найдоступнішим і найзручнішим джерелом для оприлюднення об'єктів права інтелектуальної власності, які своєю чергою потребують охорони та специфічних механізмів захисту.

При цьому Інтернет загалом не є суб'єктом права, оскільки це не міжнародна організація, юридична особа чи взагалі будь-яка інша організована структура. Інтернет загалом не є об'єктом права, тому що не існує єдиного конкретного власника мережі і взагалі не існує суб'єкта, який би управляв чи контролював значну частину цієї мережі. Крім того, Інтернет не є засобом масової інформації, оскільки власник інформаційного ресурсу не робить жодних активних дій щодо доставки інформації до споживача [2, с. 26].

Охорона прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет не обмежується проблемою регулювання на внутрішньодержавному рівні. Міжнародний, екстериторіальний характер ще більше ускладнює її, оскільки кіберпростір потенційно може слугувати платформою для транскордонних правопорушень.

Т. Кудрицька і Ю. Чижова зазначають, що специфіка правового захисту прав полягає у тому, що об'єкти інтелектуальної власності використовуються в мережі переважно як вміст веб-сайтів і як розпізнавальна частина доменних імен. Так, якщо в доменних іменах використовуються торгові марки та фірмові найменування, меншою мірою – географічні позначення, то у вмісті веб-сайту може бути використано практично все [3].

Таким чином, найбільш гостро та часто виникають питання щодо порушення авторських прав на інформаційне наповнення сайтів, передусім текстів, малюнків, фото-, аудіо- та відеоматеріалів [4, с. 168].

Для формування уявлення про різноманітність порушень авторських прав в інтернеті можна розглядати такі види:

- піратство на аукціоні (коли продавець пропонує програмне забезпечення і/або інший контрафактний контент на фізичних носіях для продажу на онлайн-аукціоні);
- оголошення і реклама в інтернеті (коли правопорушники використовують ці сайти для публікації оголошень, що рекламують продаж контрафактних копій програмного забезпечення і/або контенту, зазвичай надаючи адресу електронної пошти або адресу веб-сайту);
- групи новин – це місце в системі Usenet для повідомлень, відправлених користувачами через інтернет в різних місцях. Існують тисячі груп новин, присвячених поширенню піратських копій програмного забезпечення і/або контенту);
- сайти FTP (протокол передачі файлів). FTP – це мережевий протокол, використовуваний для передачі даних з одного комп'ютера на інший через інтернет. Програма FTP дозволяє користувачеві завантажувати свої файли і завантажувати чужі файли з сайту. Правопорушники, які передають незаконні копії програмного забезпечення і/або контенту один одному, зазвичай використовують FTP-сайти, тому що вони ефективні для передачі великих файлів;
- торрент-сайти (унікальний варіант технології P2P – BitTorrent використовується для розподілу дуже великих об'ємів даних);
- IRC. Internet Relay Chat (IRC) – це програма, призначена для полегшення обміну текстовими повідомленнями в режимі реального часу, а також передачі файлів. Виробники контрафактної продукції керують своїми власними каналами, які використовують для поширення піратських копій програмного забезпечення і/або контенту через свої комп'ютери або комп'ютери, яким вони управляють (їх часто називають «ботами») [5, с. 588–590].

Як відомо, не існує організаційної структури, що виступає власником Інтернету. Він не має власного відособленого майна, його ресурси належать на праві власності різним суб'єктам: канали зв'язку – телекомунікаційним компаніям; комп'ютерне устаткування – користувачам; інформація – її власникам; техніка і програмне забезпечення підтримки магістральних мереж – їх власникам.

Інтернет не може мати самостійних прав і обов'язків. За кожними правовідносинами, що виникають в процесі роботи в Інтернеті, є конкретний правоздатний суб'єкт: при підключенні до мережі – провайдер, при купівлі через мережу товару – організація-продавець тощо.

Слід погодитись із К.О. Зеровим, що під час розгляду питання захисту авторських прав на твори, розміщені в Інтернеті, вбачається неможливим недооцінити роль інтернет-посередників – суб'єктів, чийми послугами користуються кінцеві користувачі (одержувачі послуг) мережі Інтернет під час здійснення своєї діяльності, оскільки,

по-перше, надаючи свої послуги, інтернет-посередники здійснюють зберігання, обробку та передачу інформації (в тому числі – об'єктів авторського права у цифровій формі), що створюється, модифікується і отримується користувачами мережі Інтернет, тобто доступ кінцевих користувачів до мережі Інтернет без їх участі є неможливим. По-друге, окремі дії як користувачів, так і самих інтернет-посередників можуть порушувати авторські права. Тобто інтернет-посередник може бути суб'єктом як прямого, так і непрямого порушення авторських прав [6].

Радою Європи у співпраці з Європейською асоціацією інтернет-провайдерів були розроблені Керівні принципи у сфері прав людини для інтернет-провайдерів (ІП). Підкреслюючи важливу роль, яку ІП відіграють у наданні користувачам Інтернету таких основних послуг, як доступ, електронна пошта чи контент-послуги, вони наголошують на важливості безпеки користувачів та їх права на приватність і свободу вираження поглядів, а також на важливості усвідомлення провайдерами можливого впливу своєї діяльності на права людини в контексті статті 8 та 10 Європейської конвенції з прав людини. Зазначається, що ІП мають доступ до різних об'ємів інформації (контенту і/або даних щодо трафіку), що підкреслює їх важливу роль і позицію щодо прав і свобод користувачів. На ІП не повинно покладатися загальне зобов'язання активно відслідковувати контент і дані щодо трафіку; проте в особливих випадках, визначених законодавством, та внаслідок конкретних розпоряджень від ІП може потребуватися допомога у відслідковуванні контенту чи даних або передачі інформації про користувачів третій стороні. Такі випадки можуть впливати на свободу вираження поглядів чи право на приватне життя [7].

Розглядаючи систему форм захисту інтелектуальної власності, Є.І. Ходаківський виокремлює:

- юрисдикційні форми захисту інтелектуальної власності: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний);
- доюрисдикційні форми: арбітраж, медіацію, самозахист [8, с. 170].

Сьогодні до найбільш застосованих механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті належать: судовий, адміністративний захист, а також самозахист прав.

Позасудовий порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет врегульовано статтею 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». У разі порушення будь-якою особою авторського права в інтернеті автор має право звернутися до власника веб-сайту, на якому розміщена відповідна електронна інформація, із заявою про припинення порушення. Він передбачає право суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав (заявника) звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. За відсутності обставин у відмові в її задоволенні заяви власник веб-сайту невідкладно, не пізніше 48 годин з моменту отримання заяви про припинення порушення, зобов'язаний унеможливити доступ до електронної (цифрової) інформації, щодо якої подано заяву, та надати заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи відповідно до вимог цієї статті. Заявник має право звернутися безпосередньо до постачальника послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту, із заявою про припинення порушення, допущеного власником веб-сайту. При цьому за загальним правилом власник веб-сайту, веб-сторінки не несе відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав, вчинені з використанням мережі Інтернет, якщо він невідкладно, не пізніше 48 годин з моменту отримання заяви про при-

пинення порушення, унеможливив доступ до електронної (цифрової) інформації, щодо якої подано заяву, та надав заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи. [8]

В аспекті ефективних інституціональних засобів захисту прав інтелектуальної власності, оприлюднених в мережі Інтернет, заслуговує уваги міжнародний досвід. На тринадцятій сесії Консультативного комітету із захисту прав, що відбулася у Женеві 3–5 вересня 2018 р., Комітет ухвалив розглянути на своїй чотирнадцятій сесії, окрім іншого, питання, пов'язані з «обміном інформацією щодо національного досвіду у сфері використання інституціональних механізмів здійснення політики і встановлення режимів захисту прав інтелектуальної власності, включаючи механізми для збалансованого, комплексного й ефективного врегулювання суперечок з питань інтелектуальної власності». У рамках цієї роботи в цьому документі представлені доповіді, які підготовлені, зокрема, Грецією і Сполученим Королівством, в яких описані механізми боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

У доповіді Греції вказані передумови створення і механізм функціонування Комітету з повідомлення про порушення авторських і суміжних прав в Інтернеті, покликаною здійснювати нагляд за адміністративними процедурами боротьби з порушеннями авторських і суміжних прав. Мета цього нового позасудового механізму – надати правовласникам оперативні і дієві засоби захисту шляхом заборони або блокування доступу до піратського контенту в Інтернеті.

Особами, що мають право на звернення в Комітет у рамках цієї адміністративної процедури, можуть бути будь-які власники авторських або суміжних прав, права яких (імовірно) були порушені в Інтернеті, у тому числі автори, виконавці, видавці і/або організації колективного управління. Крім того, мета національного законодавчого органу, що полягає в забезпеченні як оперативності, так і ефективності цієї процедури, була досягнута шляхом скорочення терміну розгляду для того, щоб не пізніше ніж через шістьдесят днів після подання відповідної заяви, за умови його прийнятності, правовласники могли добитися швидкого видалення або блокування доступу до творів, права на які були порушені. Подана в Комітет претензія може торкатися будь-якого випадку порушення авторських і/або суміжних прав у цифровому середовищі.

У документі Сполученого Королівства розглядаються завдання і діяльність Відділу поліції по боротьбі із злочинністю в сфері інтелектуальної власності (RIPCU), самостійного оперативного підрозділу правоохоронних органів, який було створено урядом країни в 2013 р. Одним з напрямів роботи, ілюстрованим в доповіді, є операція “Creative”, спільний проект RIPCU і представників рекламної і творчих галузей, спрямований на припинення отримання доходів від реклами, що розміщується на сайтах, які порушують авторське право [9].

Одним із найважливіших механізмів захисту прав інтелектуальної власності є самозахист. Стаття 19 ЦКУ України передбачає самозахист цивільних прав. Особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства [10].

У цьому аспекті слід розглядати технічні способи самозахисту прав інтелектуальної власності, оприлюднених в Інтернеті.

Технічні засоби захисту авторських прав (DRM – Digital Rights Management і TPM – Technological Protection Measures) – це програмні або апаратні засоби, які утрудняють створення копій творів, що охороняються авторським правом. Також існує варіант, коли копію загалом зняти можливо, однак створення копій відстежується.

DRM – не завжди тільки захист від копіювання. DRM може дозволяти обмежене копіювання, надавати можливість використання впродовж обмеженого терміну, можливість відтворення тільки з використанням певних програм або техніки (тут маються на увазі не технічні вимоги, а саме виробник, «бренд»).

Під DRM розуміються саме технічні засоби захисту, тобто тільки один підвид захисту від копіювання нарівні з організаційними юридичними та іншими заходами.

Загалом до технічних засобів захисту авторського права належать:

1. Засоби, що збільшують витрати під час копіювання;
2. Засоби, контролюючі поширення копій;
3. Засоби, що захищають від несанкціонованого доступу [12, с. 115].

DRM згадується в Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 року. Так, стаття 11 закріплює, що Договірні Сторони передбачають відповідну правову охорону та ефективні засоби правового захисту від обходу існуючих технічних засобів, які вживаються авторами у зв'язку із застосуванням їх прав згідно з цим Договором або Бернською конвенцією і обмежують дії, які не дозволені авторами або не допускаються законом по відношенню до їх творів. [13]

Можна захищати авторські права в Інтернеті за допомогою запису інформації з Web-сторінок на лазерний диск і подальшому його депонуванні в сховищі – Web-депозитарії.

У деяких сегментах мережі Інтернет ефективно використовується спосіб захисту у вигляді «водяних знаків» в електронних копіях фотографій і зображень. Водяні знаки можуть бути як видимими (чи друкарськими), так і прихованими (чи цифровими).

Це одним засобом захисту є встановлення знаку копірайту ©. Цей варіант є найпростішим і найдоступнішим будь-якому користувачеві. Щоб встановити цей знак, не треба проходити додаткову реєстрацію або здійснювати інші дії. Як тільки користувач завантажує у Всесвітню мережу фотографію, статтю або інший матеріал, який зробив він сам, він автоматично стає його автором і має право встановити знак копірайту на будь-кому продукті своєї творчості. Поряд зі значком можна поставити своє ім'я і рік публікації. Цей символ і право на його використання був встановлений в середині минулого століття на Всесвітній Женевській Конференції, присвяченій проблемі авторського права. Але такий знак має суто декларативну функцію. Нічого не заважає порушнику позбавитися від знаку копірайту в процесі редагування тексту [14, с. 145–146].

Творчість і новаторство – багатоетапний процес, під час якого створюється безліч цінних продуктів. Доказ того, що ідея, текст пісні, ескіз або інший результат інтелектуальної діяльності існував до їх створення іншими людьми, може істотно підвищити його цінність.

Новітнім технічним засобом охорони прав інтелектуальної власності є WIPO PROOF. Двадцять сьомого травня 2020 р. Всесвітня організація інтелектуальної власності запустила нову нотаріальну бізнес-послугу для новаторів будь-якої галузі “WIPO PROOF”. Це цифрова нотаріальна послуга, що створює відбиток дати і часу на цифровому файлі – токені, і дозволяє створити захищені від несанкціонованого втручання докази того, що цифровий файл з інтелектуальними активами існував в певний момент часу, і що в нього не вносилися ніякі зміни.

Отже, Інтернет і цифрові технології створили нову реальність для оприлюднення результатів інтелектуаль-

ної діяльності із власними перевагами і недоліками. Проблема визначення юрисдикції у справі порушених прав інтелектуальної власності в Інтернеті для міжнародного приватного права досі залишається актуальною, з огляду на транскордонну специфіку глобальної мережі. За таких умов постає важливим не тільки питання визначення належної юрисдикції, а й ідентифікації порушника прав інтелектуальної власності.

З одного боку, Інтернет відкриває нові можливості, дозволяючи авторам вільно поширювати результати їх інтелектуальної діяльності. З іншого боку, автори наражені на небезпеку порушення авторського права у зв'язку із можливим безконтрольним копіюванням, піратством та іншими порушеннями, що зумовлює необхідність пошуку і застосування ефективних механізмів та форм захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bridy, Annemarie, Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author (July 18, 2011). Stanford Technology Law Review, Vol. 5, pp. 1-28 (Spring 2012)., U. of Pittsburgh Legal Studies Research Paper No. 2011-25, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1888622>
2. Андреев Б.В., Вагонова Е.А. Право и Интернет. *Учебное пособие*. Москва : ИМПЭ им. А. С. Грибоедова, 2001. с. 26
3. Кудрицкая Т., Чижова Ю. Интеллектуальная собственность и Интернет: трудности сосуществования. ЮРИСТ&ЗАКОН. 2012. 28 февр. (№ 9). URL: http://www.kisilandpartners.com/ru/publications/articles/intellectual_property_and_the_internet_the_challenges_of_coexistence/ (дата звернення: 06.11.2020).
4. Атаманова Ю.С. Охрана авторских та суміжних прав від порушень у мережі Інтернет: реалії та тенденції в Україні. *Правове регулювання відносин у мережі Інтернет* : кол. монографія / кол. авторів А. П. Гетьман та інші. за ред. С. В. Глібо, К. В. Єфремова. Харків, 2016. с. 166–193.
5. Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / И.В. Спасько-Фатеева, В.И. Жуков, Н.Е. Яркіна и др.; под общ. ред. И.В. Спасько-Фатеевой. Харьков : Право, 2018. 696 с.
6. Зеров К.О. Особливості відповідальності інтернет-посередників за порушення авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет. URL: <http://aphd.ua/publication-159/> (дата звернення: 07.11.2020).
7. Керівні принципи у сфері прав людини для інтернет-провайдерів. URL: <https://rm.coe.int/1680599368> (дата звернення: 07.11.2020).
8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 08.11.2020).
9. Механизмы борьбы с нарушением прав интеллектуальной собственности в интернете. Консультативный комитет по защите прав. Женева, 2–4 сентября 2019 г. WIPO/ACE/14/8/REV URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/ru/wipo_ace_14/wipo_ace_14_8.pdf (дата звернення: 08.11.2020).
10. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.11.2020).
11. Жарова А. К. Правовая защита интеллектуальной собственности. Москва : Юрайт, 2011. с. 306.
12. Ахмедов Г.А., Войниканис Е.А., Глазунова К.Д. и др. Основные тенденции развития права интеллектуальной собственности в современном мире, в том числе новые объекты интеллектуальных прав и глобальная защита. *Научно-практическое пособие*. Москва : РВК, 2017. С. 213.
13. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 09.11.2020).
14. Чигирева Л.А. Охрана объектов авторского права в сети интернет. *Приоритетные науч. направления: от теории к практике*. 2015. № 15. С. 143-148. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/ohrana-obektov-avtorskogo-prava-v-seti-internet> (дата звернення: 09.11.2020).